

“Bundesarchiv” – instituție modernă și eficientă prin strategii și soluții inteligente (II)*

3. Structuri (servicii) și strategii

3.1. Compartimentul B (Bundesarchiv - RFG)

Reședința compartimentului se află la Koblenz. Competențele ei au în vedere administrarea documentelor preluate de la zonele de ocupație vestică și de la autoritățile civile centrale ale RFG începând cu anul 1949. S-au preluat arhivele organelor constituționale, ale instituțiilor judiciare ale Federației, ale organismelor subordonate acesteia. Ministerul de externe federal posedă Arhivă proprie, care administrează documentele create de serviciile sale. Patrimoniul arhivistic creat de parlamentul federal (*Bundestag*) și de către consiliul de stat federal (*Bundesrat*) sunt gestionate de asemenea distinct de către Arhivele parlamentului. Patrimoniul arhivistic al autorităților federale cu competență regională se păstrează de regulă de Arhivele landurilor.

Compartimentul B administrează în anul 2002 peste 120.000 m. l. de arhivalii. Ei îi sunt subordonate Arhivele intermediare de la St. Augustin-Hangelar și Dahlwitz-Hoppegarten²⁰. Ministerele federale predau acestora actele care nu le mai sunt utile în activitatea practică. Procedura de predare este reglementată prin norme speciale privind prelucrarea și administrarea patrimoniului arhivistic creat de ministerele federale. Autoritățile federale non-ministeriale nu predau patrimoniul lor scriptic Arhivelor intermediare, ci oferă în scris lista documentelor dispensabile direct Arhivei Federale și le predau pe acelea pe care compartimentul B le consideră de valoare și le desemnează ca atare pentru preluare. Procedura de preluare a actelor non-ministeriale este de asemenea reglementată în mod distinct. Evaluarea arhivistică a actelor este realizată de arhiviști competenți ai Arhivei Federale. Ei stabilesc categoriile de documente demne de a fi investite cu valoare perenă. Printre criteriile de evaluare se numără profilul de activitate al creatorului de arhivă, competențele lui, importanța lui în societate. Un criteriu de evaluare îl poate reprezenta de pildă o semnătură a unei personalități cunoscute întâlnită ca rezoluție pe vreun act. Marea masă a actelor serviciilor administrative și enorma cantitate a materialelor cu caracter redundant rezultată în urma tehnicilor de multiplicare se casează și se distrug. Compartimentul B consiliază, conform legii Arhivei Federale, autoritățile federale în administrarea documentelor proprii.

3.2. Compartimentul R (Deutsches Reich; Imperiul German)

În 1995 complexul de clădiri de la Berlin-Lichterfelde, eliberat prin retragerea trupelor americane, a devenit proprietatea Arhivei Federale. Aici a fost amplasată mai întâi Arhiva fundațională a partidelor și organizațiilor de masă ale RDG. În 1996, tot aici și-au stabilit reședințele compartimentul R și compartimentul RDG, în urma mutării lor

* Pentru prima parte a acestui material, a se vedea “Revista Arhivelor. Archives Review”, 85 (2008), 1, p. 427-433.

²⁰ *Das Bundesarchiv. Dienstleiter für Forschung, Öffentlichkeit und Verwaltung*, Koblenz, 2002 [în continuare, *Das Bundesarchiv. Dienstleiter*], p. 106.

din Berlin-Mitte, respectiv Potsdam. În prezent Berlin-Lichterfelde a devenit cel mai întins și cuprinzător amplasament al Arhivei Federale atât ca spațiu cât și ca personal.

În cadrul compartimentului R se află readunate preluările de la autoritățile centrale civile ale Imperiului german (1867/71-1945) care, în urma celui de-al doilea război mondial și al divizării Germaniei, au fost dezintegrate și risipite. Fondurilor imperiului îi aparțin și dosarele personale care până în 1994 au fost administrate de către americani în cadrul Berlin Document Center (BDC). În ciuda însemnatelor pierderi cauzate de război, compartimentul R păstrează cel mai mare fond de izvoare arhivistice referitoare la istoria Confederației germane de nord (1867-1871), la cea a imperiului wilhelmian (1871-1918), a republicii de la Weimar (1918-1933) și a regimului național-socialist (1933-1945). Aici pot fi cercetate fondurile Partidului național socialist al muncitorilor din Germania (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*) (NSDAP) și al uniunilor și corporațiilor sale.

Arhiva Federală sprijină ideea creării unei baze de date pentru Fundația Topografia Terorii care să cuprindă date despre toți colaboratorii "Serviciului central de siguranță al Reich-ului" (*Reichssicherheitshauptamt*) (RSHA). Reorganizat în 1939, RSHA a reprezentat vârful de lance al aparatului de represiune polițienesc. Prin intermediul arhivei create de această structură pot fi depistate circa 4.500 de persoane care au activat în sau au colaborat cu serviciile ei. Scopul final este punerea la dispoziția cercetării a unor scurte biografii a tuturor celor care au activat în structurile RSHA²¹.

3.2.1. Colecția *Berlin Document Center* (BDC)

Armata de ocupație americană a înființat în iulie 1945 un centru de documente (*Document Center*) atât în Berlin cât și în alte localități din zona ei de competență. Aici au fost concentrate actele germane capturate ca pradă de război. Nucleul colecției "*Berlin Document Center*" (BDC) îl reprezintă cartoteca membrilor Partidului național-socialist al muncitorilor din Germania (NSDAP), cele 62.000 de dosare personale ale foștilor conducători SS, cererile pentru aprobarea căsătoriei din cadrul Oficiului central al Reich-ului pentru rasă și colonii (RuSHA) și dosarele personale ale Serviciului central al imigrărilor. Toate acestea au fost sechestrate de corpul 7 al armatei SUA la 1 mai 1945 într-o moară de hârtie, lângă München²².

Cartoteca membrilor NSDAP conține circa 11,5 milioane de fișe de cartotecă. Ele conțin date personale, date privind calitatea de membru și mențiunile privind mutațiile de domiciliu. Se păstrează circa 600.000 de cereri de înscriere în NSDAP care conțin, evident, semnătura olografă a solicitantului. BDC a dizolvat patrimoniul arhivistic al registraturilor NSDAP și al organizațiilor sale în colecția "Corespondența de partid", alcătuită din circa 1,2 milioane documente. Din arhivele diverselor organizații ale NSDAP, BDC a constituit nouă colecții. Colecția "Organizații de femei" de pildă, conține 3,5 milioane de cereri de înscriere în diferite organizații de femei al regimului național-

²¹ *Ibidem*, p. 86.

²² Dieter Krüger, *Archiv im Spannungsfeld von Politik, Wissenschaft und öffentlicher Meinung. Geschichte und Überlieferungsprofil des ehemaligen "BDC"*, "Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte", 45 (1997), p. 49-74 (50).

socialist²³. Colecția “Retragerea cetățeniei” (“*Ausbürgerung*”) conține o cartotecă ordonată alfabetic a persoanelor cărora li s-a retras cetățenia germană (în general, evrei). O categorie specială a victimelor regimului nazist îl reprezintă cei care apar, de pildă, în colecția “Bolnavi genetic” (“*Erbkranke*”), colecție ce conține informații cu privire la cei sterilizați. De la Ministerul *Reich*-ului pentru Știință, Educație și Instrucțiune Publică provine o cartotecă privind profesorii universitari de la toate universitățile importante din Germania.

De o importanță majoră sunt actele preluate de BDC de la o serie de instituții create de către regimul nazist. Oficiul central al așezărilor și al rasei – SS (*SS Rasse- und Siedlungshauptamt*) (RuSHA), înființat în 1932, avea menirea să impună criteriile și scopurile rasiale atât în afara cât mai ales în interiorul structurii SS. Colecția conține cereri ale bărbaților pentru a fi primiți în structurile SS sau permisiunea de a se căsători, însoțite de arborele genealogic. În unele cazuri arborele genealogic coboară până la anul 1750 ceea ce ridică valoarea istorico-genealogică a acestor acte. În 1935 s-a înființat Societatea de cercetare și doctrină SS (*SS Forschungs- und Lehrgemeinschaft Ahnenerbe*), ce dispunea de o însemnată infrastructură organizatorică și a cărei menire era, printre altele, să fundamenteze în mod (pseudo)științific țelurile rasiste ale SS. Arhiva creată de Camera de cultură a Reich-ului (*Reichskulturkammer*) (RKK), instituție creată în 1933, s-a păstrat aproape integral. Acest lucru s-a datorat griii forței de ocupație britanice. Ea a avut interesul de a păstra instituțiile existente pentru ca sub controlul ei să funcționeze și să servească propriilor scopuri. Astfel după 1945, sub noua denumire de “Camera creației culturale” s-a dedicat denazificării sectorului cultural. În perioada regimului național-socialist, RKK a posedat diviziuni în toate sectoarele culturale: tipărituri, teatru, muzică, arte plastice, radio sau film²⁴.

Serviciul Arhivei Federale care a preluat fondurile și colecțiile BDC nu îndeplinește încă atribuțiile unei Arhive în sensul clasic al cuvântului: aceea de a prelucra materialul arhivistic în vederea accesibilizării. Ea lucrează în continuare în mod preponderent pentru anumite instituții administrative, precum autoritățile de evidență a populației, starea civilă, oficiul de pensii, oficiile de asistență socială. Există în medie 4.000 de cereri/lună, căutându-se și accesându-se în acest sens numele persoanei solicitate²⁵.

Dezbaterile asupra dreptului de apartenență sau de administrare a arhivelor create în timpul regimurilor de dreapta sau de stânga au avut în Germania o gravă încărcătură politică. Vom relata pe scurt aceste episoade atât în privința colecției BDC, cât și, ulterior, în privința Arhivei fundamentale a partidelor și a organizațiilor de masă ale RDG, din simplul motiv că ceea ce atunci s-a constituit într-o acțiune pur politică este astăzi istorie.

Dezbaterile, uneori furibunde, s-au purtat, în paralel, pe două paliere: pe planul societății civile și pe tărâm politic, atât în Germania cât și în SUA. Portavocea taberei care se opunea retrocedării către Germania a colecției BDC era alcătuită în principal din cercetători istorici americani și din jurnaliști. Istoricii americani și alte organizații

²³ *Ibidem*, p. 65-67.

²⁴ *Ibidem*, p. 68-72.

²⁵ *Ibidem*, p. 74.

interesate în prelucrarea informațiilor privind epoca nazistă își vedeau pus în pericol accesul liber la documente și pledau împotriva cedării în curând a BDC. Exprimau temerea că arhiviștii vor reține mult timp documentele de la accesul public pentru a avea timp să le valorifice ei mai întâi. Jurnalistul american Gerald D. Posner a acuzat că legea Arhivei Federale va limita sau chiar va împiedica accesul la cercetarea fondului BDC în cazul în care acesta va fi retrocedat. Articolul publicat de el a reprezentat semnalul pentru o serie de atacuri împotriva predării BDC. S-a constituit chiar și o subcomisie în Camera Reprezentanților sub președinția parlamentarului Tom Lantos, care avea menirea de a aduce lumină în această dispută. Istoricul american Henry Friedlander și alții susțineau că germanii doreau să intre în posesia colecției BDC pentru a face uitat holocaustul²⁶.

Pe plan politic, în anul 1970 parlamentarul german social-democrat Karl-Heinz Hansen a demarat o lungă campanie pentru ca BDC să treacă în patrimoniul statului german, demersul lui eșuând. El a acuzat guvernul federal că tergiversează predarea colecției BDC pentru că ar dori să protejeze foștii naziști. În 1979 a fost rândul reprezentanților CDU să depună o interpelare cu privire la starea negocierilor în privința colecției BDC. În 1988, facțiunea “verzilor” a solicitat preluarea neîntârziată a BDC, anularea termenelor de protecție a datelor în privința dosarelor personale din perioada nazistă și transformarea BDC în Institut pentru cercetarea național-socialismului. “Verzii” au acuzat o complicitate germano-americană care timp de decenii a pus accent pe războiul rece și pe “mirajul economic” și a neglijat clarificarea problemei nazismului. Ei și-au exprimat îndoielele față de eficiența legii Arhivei Federale care intrase în vigoare de curând și în care ei vedeau un instrument cu ajutorul căruia accesul la documente să fie împiedicat.

O comisie constituită de către autoritatea militară americană în iulie 1948 a recomandat restituirea patrimoniului arhivistic concentrat în colecția BDC viitoarei republici federale germane. Această idee a întâmpinat opoziția factorilor militari de la Washington, deoarece informațiile cuprinse în cartoteca NSDAP erau necesare pentru depistarea și cercetarea unor persoane. Pe de altă parte, ministrul apărării americane nu era dispus să suporte pe termen lung costurile de administrare a BDC. Urmarea a fost că, la 1 octombrie 1953, Departamentul de Stat a preluat BDC în competența sa ca pe un serviciu civil și l-a subordonat reprezentanței sale din Berlin. A fost numită o conducere americană²⁷, iar personalul a fost alcătuit din arhiviști germani în număr de 40-60. La sfârșitul anilor 1970, s-au încheiat o serie de înțelegeri concrete cu americanii, printre care și unele referitoare la microfilmarea integrală a documentelor colecției BDC. După obținerea suveranității totale a RFG, nu se mai puneau problema menținerii BDC ca instituție americană. În 1992 Departamentul de Stat a dat undă verde pentru tranșarea tratatelor, ce s-au încheiat în iunie 1993. Între timp, s-au purtat discuții cu Arhiva Națională din Washington și cu grupuri de interese private care și-au declarat acordul pentru preluare. Procesul de microfilmare urma să se încheie până în momentul preluării

²⁶ *Ibidem*, p. 59.

²⁷ Ultimul director al BDC, în perioada anilor 1989-1994, a fost americanul David Marwell născut în anul 1951.

colecției. SUA i s-a pus la dispoziție o copie după întregul fond microfilmă. La 1 iulie 1994, Arhiva Federală a preluat atât patrimoniul arhivistic al BDC cât și personalul²⁸.

3.3. Compartimentul DDR (RDG)

Are competență asupra preluărilor ce țin de aparatul central de stat al fostului RDG și a instituțiilor sale precursore din zona de ocupație sovietică. Au fost preluate și suporturile digitale create de fostele centre de calcul ale RDG. În total, compartimentul deține o cantitate de peste 42.000 m. l. Documentele create de către Ministerul Afacerilor Externe și al Ministerului Securității din fostul RDG se află în custodia Arhivei ministerului federal de externe²⁹.

3.3.1. Arhiva Fundațională a partidelor și a organizațiilor de masă ale RDG (*Die Stiftung Archiv der Parteien und Massenorganisationen der DDR*) (SAPMO)

După schimbările survenite pe plan politic în anul 1989, Arhiva centrală de partid (*Das Zentrale Archiv*) din RDG, înființată în 1963, a acceptat ideea predării documentelor către Arhiva centrală de stat a RDG numai în ceea ce privește fondurile create înainte de 1945, invocând dreptul de proprietate asupra acestor fonduri, adică invocând calitatea lor de fonduri private. În contextul acelorași schimbări politice, la 4 ianuarie 1990 Institutul de marxism-leninism din cadrul comitetului central al Partidului Socialist Unit din Germania (*Die Sozialistische Einheitspartei Deutschlands*) (SED) s-a transformat în Institutul pentru istoria mișcării muncitorești³⁰.

Înainte de reunificarea Germaniei, proiectele de lege care includeau și referiri la soarta arhivei SED au eșuat. Interesele politice și tensiunile create în acest context nu au lipsit nici în cazul stabilirii statutului Arhivei SAPMO. Facțiunea din parlament a Partidului Socialismului Democratic (*Partei des Demokratischen Sozialismus*) (PDS) considera că partidul lor este unica proprietară a Arhivei centrale a SED³¹. Facțiunea politică CDU/CSU a încercat să împiedice PDS de a dispune asupra arhivei SED, ceea ce a atras protestul, inclusiv al lui Mihail Gorbaciov care era în acel moment încă secretarul CC al PCUS. Protestul a fost adresat lui Helmut Kohl și urmările nu au întârziat să apară. Supuși presiunilor, politicienii CDU au acceptat o convenție între guvernul federal și PDS care să reglementeze soarta arhivei SED. S-a pledat pentru o soluție de compromis, prin care Arhiva SED și a organizațiilor sale de masă să devină o "antrepriză" a Arhivei Federale, dar nu proprietatea acesteia. Reprezentanții CDU au anunțat că guvernul federal sprijină ideea înființării unei fundații dependente, de drept public. Un proiect de lege a fost elaborat în acest sens și acceptat de majoritate în decembrie 1991. Guvernul bavarez a adoptat o poziție sever critică până la respingere față de proiectul legii. Însă încercarea parlamentarilor din landurile Bavaria și Renania de Nord-Westfalia de a face recurs la comisia de intermediere a fost zădărnicită.

²⁸ D. Krüger, *op. cit.*, p. 57.

²⁹ *Das Bundesarchiv. Dienstleiter*, p. 112.

³⁰ La 27 martie 1991 s-a înființat "Arhiva și Biblioteca pentru istoria mișcării muncitorești", al cărei președinte a fost cunoscutul cercetător al comunismului, Henryk Skrzypczak.

³¹ Cu titlu de comparație, în România nicio formațiune politică nu a emis pretenții de proprietate asupra arhivei create de PCR și de organizațiile sale de masă.

La 6 aprilie 1992, ministrul de interne Rudolf Seiters a decretat întemeierea Arhivei Fundaționale SAPMO. La 29 decembrie 1992, s-a semnat convenția între RFG, reprezentată de președintele Arhivei Federale Friedrich P. Kahlenberg, și PDS, reprezentat prin președintele ei, Gregor Gysi. Fundația și-a început activitatea 6 zile mai târziu³².

Conform decretului de înființare³³, Arhiva fundațională SAPMO este administrată de un Consiliu de administrație (art. 7), fiind alcătuită din 20 de membri, printre care se numără președintele Arhivei Federale și câte un reprezentant din partea celor șapte instituții care au contribuit cu patrimoniul arhivistic la constituirea Arhivei SAPMO. Directorul Fundației este numit de către ministrul federal de interne în înțelegere cu Consiliul de Administrație (art. 9). De asemenea, se constituie un consiliu științific alcătuit din până la 18 experți în arhivistică și biblioteconomie, în știința istoriei sau a sociologiei și în special în istoria RDG și a mișcării muncitorești germane. Sarcina ei este de a consilia Consiliul de Administrație și pe directorul Fundației în toate chestiunile ce privesc Arhiva fundațională (art. 8). Pentru a asigura îndeplinirea menirii sale, Fundația beneficiază de o subvenție anuală proporțională, din bugetul federal (art. 2). Membrii Consiliului de Administrație și ai consiliului științific își exercită activitatea în mod onorific (art. 11). O prevedere de importanță majoră o reprezintă procedura de utilizare a patrimoniului arhivistic al Arhivei Fundaționale. Art. 4, alin. 2 menționează că termenul de protecție al documentelor de 30 de ani, prevăzut de legea Arhivei Federale, nu se aplică fondurilor Arhivei fundaționale³⁴.

Un loc central în patrimoniul arhivistic deținut de SAPMO îl ocupă fosta Arhivă centrală de partid a SED. La aceasta se adaugă fondurile altor cinci partide, fondurile unor uniuni și organizații sociale importante precum și peste 400 de lăsăminte. Cantitatea totală de arhivă măsoară circa 12.000 m. l.³⁵

În anul 1964, în cadrul Administrației Arhivelor de Stat ale RDG a fost înființat un Centru de documentare. Menirea sa consta în "prelucrarea centralizată" și în "accesibilizarea unitară" a tuturor documentelor referitoare la "fascismul hitlerist" aflate în RDG. În acest scop, toate Arhivele de Stat aveau datoria să predea documentele care se circumscriau temei. 200 de specialiști au răscolit în anii următori fondurile din Arhivele de stat în căutare de naziști. Ulterior, a fost constituită o cartotecă pentru persecuții și victimele regimului național-socialist. Cartoteca se află în prezent în custodia Arhivei SAPMO. În 1965 Centrul de documentare a editat un volum în care s-a publicat trecutul a aproximativ 2.000 de membri ai elitei publice din Germania federală. Lucrarea a fost

³² Klaus Oldenhege, *Die Gründung der Stiftung Archiv der Partei und Massenorganisationen der DDR im Bundesarchiv*, "Mitteilungen aus dem Bundesarchiv", 2/2006.

³³ Ase vedea Erlaß des Bundesministers des Innern über die Errichtung einer "Stiftung Archiv der Partei und Massenorganisationen der DDR" vom 6. Aprilie 1992.

³⁴ Informație greșită la Alexandru Bratu, *Legislație arhivistică europeană*, "Buletin de informare și documentare arhivistică", 2005, p. 165-183 (175), care afirmă că în privința termenului după care pot fi date în cercetare documentele "Germania impune 60 de ani pentru documentele privind partidele și organizațiile de masă din DDR". Grava eroare aruncă o umbră de suspiciune asupra credibilității celorlalte date oferite de autor.

³⁵ *Das Bundesarchiv. Dienstleiter*, p. 120-121.

utilizată ca material propagandistic în luptele politice pentru parlamentul vest-german. O lucrare cu specific asemănător a fost publicată și în Berlinul de vest în același an și ea făcea trimitere la trecutul nazist al elitei est-germane. Aceste lucrări au servit, așadar, drept muniție pentru “războiul rece” în variantă germano-germană. Ambele lucrări și-au sprijinit afirmațiile pe un număr consistent de documente facsimilate³⁶.

Biblioteca Arhivei SAPMO servește drept bibliotecă documentară și pentru compartimentele R și DDR. Nucleul bibliotecii îl reprezintă fondul fostei biblioteci a Institutului de marxism-leninism. Zestrea bibliotecii se îmbogățește cu exemplarele obligatorii ale autorilor care au cercetat în Arhiva Federală, cu lucrări privind istoria fostelor state socialiste, în special din Europa de Est. Cu zestrea ei de 1,6 milioane de volume, biblioteca Arhivei SAPMO se situează la nivelul unei biblioteci universitare medii³⁷.

3.4. Compartimentul MA (*Militärarchiv*; Arhiva militară)

Compartimentul MA a fost înființat în cadrul Arhivei Federale în 1955 la Koblenz, în așteptarea retrocedării documentelor militare de către forțele aliate. Actele restituite, provenind de la Wehrmacht, au ajuns însă nu la Koblenz, ci la Breisgau în Freiburg, unde Ministerul Apărării înființase între timp Institutul de cercetări în istorie militară. Acestea i-a fost atribuită așa-numita Centrală documentară³⁸. În 1968, în baza unei înțelegeri privind concentrarea patrimoniului arhivistic militar încheiat între ministerele federale ale internelor și al apărării, întreaga arhivă militară a fost mutată la Freiburg, inclusiv fondurile Centralei documentare. Conform acordului încheiat, ministerul apărării contribuie la ocuparea posturilor de conducere a compartimentului și are competențe de preluare asupra patrimoniului arhivistic a întregii armate federale (*Bundeswehr*).

Compartimentul MA administrează patrimoniul arhivistic al armatei prusace începând cu anul 1867 – fond distrus în proporție covârșitoare cu ocazia incendiului Arhivei armatei din Potsdam în 1945 –, al marinei, al trupei de francitiori (*Freikorps*), al armatei Reich-ului, al trupei coloniale, al *Wehrmacht*-ului, al *Waffen-SS*, al unităților de muncă germane aflate în serviciul aliaților, al armatei populare naționale (*Die Nationale Volksarmee*) a fostului RDG, precum și al armatei federale. Fondurile create până în 1945 au suferit pierderi însemnate ca efect al războiului. Lui i-au “supraviețuit” marea masă a jurnalelor de război, a autorităților de comandă și a statului major ale diviziilor până în anul 1943.

În 1990 la Madrid a fost înființat, din inițiativa Arhivei Federale, Comitetul Arhivelor Militare (*Comité des Archives Militaires*). Este o subdiviziune a comisiei internaționale de istorie militară și servește la schimbul de informații de specialitate privind reglementările arhivistice internaționale în domeniu și la promovarea contactelor între Arhivele militare. Bianual se editează publicația “Military Archival Newsletter”³⁹.

³⁶ D. Krüger, *op. cit.*, p. 62-63.

³⁷ *Das Bundesarchiv. Dienstleiter*, p. 122.

³⁸ *Das Bundesarchiv. Geschichte und Organisation. Aufgaben. Bestände*, Koblenz, 1998 [în continuare, *Das Bundesarchiv. Geschichte*], p. 11.

³⁹ *Das Bundesarchiv. Dienstleiter*, p. 92.

3.4.1. Biroul central de informare (*Die Zentralnachweisstelle*)

În 1995 Arhivei Federale i-a fost subordonată, în calitate de a doua filială, fosta abăție benedictină de la Aachen-Kornelimünster, unde până în acel moment funcționase Arhiva de stare civilă pentru landul Renania de Nord-Westfalia. Aici au fost concentrate dosarele personale ale foștilor membri ai armatei germane *Reichswehr* și *Wehrmacht*. Tot aici se păstrează dosarele personale rămase intacte ale aviației germane, ale *Waffen-SS*, ale serviciului de muncă a *Reich*-ului și a altor structuri sau organizații precum “Organizația Todt” (*Todt Organisation*). Fondul Biroului conține 15.000 m. l. de acte ce conțin circa 15 milioane de nume specificate. Ele sunt risipite în materiale de natură diversă: șematisme militare, cartoteci cu date personale, acte personale ale soldaților sau ale procurorilor militari, liste de avansări în grad, acte de acordare a unor distincții militare etc. Întregul material este prelucrat și se află la dispoziția cercetării. Documentele sunt utilizate de asemenea pentru comunicarea datelor cu caracter personal cetățenilor îndreptățiți să le primească, pe bază de cerere⁴⁰.

3.5. Oficiul Central (*Die Zentrale Stelle*) din Ludwigsburg

A fost înființat la sfârșitul anului 1958 ca organism comun al administrațiilor juridice ale landurilor. Menirea sa inițială a fost aceea ca, în calitate de serviciu de investigații, să colecteze sistematic și să evalueze materialele accesibile referitoare la crimele regimului național-socialist pe teritoriul Germaniei sau în zonele ocupate, în afara arealelor operațiunilor de război propriu-zise. Pe parcursul activității Oficiului, au fost create documente cu valoare istorică. Alături de acestea se așează colecțiile de documente, actele procedurilor de investigare preliminară și alte dosare care nu mai sunt necesare în procesul urmăririi penale. Toate au fost predate la 1 ianuarie 2000 Arhivei Federale, care și-a înființat o filială la sediul Oficiului Central. Actele și colecția de documente se folosesc pe baza unui acord încheiat între landuri, cu respectarea prevederilor legii Arhivei Federale. Termenele de protecție a informației prevăzute de lege pot fi micșorate atunci când documentele se folosesc în cercetarea științifică sau pentru satisfacerea unor interese îndreptățite.

În multe cazuri, investigațiile sunt necesare în scopul acordării de despăgubiri reparatorii celor care au suferit de pe urma nedreptăților comise de regimul național-socialist. Conform legislației germane, se acordă compensații pentru cei păgubiți în timpul celui de-al doilea război mondial, pentru cei alungați sau refugiați. Într-un singur an, cei 50 de lucrători ai serviciului de relații publice au rezolvat 156.000 de cereri⁴¹ venite din partea celor îndreptățiți la despăgubiri⁴².

La 6 iulie 2000, Parlamentul german a hotărât înființarea fundației “Memorie, Responsabilitate și Viitor” (*Erinnerung, Verantwortung und Zukunft*) cu sediul la Berlin, cu scopul de a despăgubi material pe cei supuși la muncă obligatorie și pe cei ce au suportat injustițiile regimului național-socialist⁴³. Fondul de despăgubire alocat Fundației

⁴⁰ *Ibidem*, p. 126-128.

⁴¹ Un calcul simplu arată că o singură persoană a rezolvat 3.120 cereri/an, adică aproximativ 14 cereri/zi.

⁴² *Das Bundesarchiv. Geschichte*, p. 31.

⁴³ Legea fundațională a intrat în vigoare la 12 august 2000.

a fost de aproape 5,11 miliarde euro, sumă pusă la dispoziție în proporții egale de către guvernul german și de firme germane.

Prin legea fundațională 7, organizații partenere au fost desemnate să rezolve solicitările pentru despăgubiri în cazurile de muncă forțată și de mutilări de persoane. Organizația Internațională pentru Migrație (*International Organization for Migration*) (IOM) a fost desemnată drept unica organizație parteneră investită cu competența de a rezolva solicitările ce privesc pagubele materiale. Aceiași organizație a fost încredințată cu dezvoltarea și derularea programelor sociale pentru populația Sinti și Roma, care a fost victimă a regimului nazist. Au fost depuse un număr de 400.000 de cereri pentru despăgubiri⁴⁴. Legea fundațională germană recunoaște că nedreptatea comisă și, implicit, suferința umană provocate nu pot fi reparate prin plăți compensatorii și că legea este tardivă pentru cei care și-au pierdut viața ca victime ale regimului național-socialist sau pentru cei care au decedat între timp.

3.6. Compartimentul FA (*Filmarchiv*; Arhiva de Film)

Din anul 1954, Arhiva Federală a început să preia mai întâi filme documentare și jurnale de actualități din fondurile fostului *Reich*. Prin anii 1960, s-a început preluarea copiilor după filme artistice sau documentare, a căror realizare a fost sprijinită de guvernul federal. Începând cu luna decembrie 1978, Arhiva Federală îndeplinește funcția de Arhivă centrală de film pentru producția cinematografică din RFG⁴⁵.

În 1990, în Berlin a fost creat un nou compartiment de arhivă de filme prin unificarea Arhivei de film de stat a RDG și a secției de film de la Koblenz. Din 1992, întreaga cantitate de role de film a fost depozitată în spațiile noului sediu din Berlin-Fehrbelliner Platz und Wilhelmshagen. În Arhiva de film se păstrează filme germane de toate genurile: filme documentare, jurnale de actualități, filme artistice, filme experimentale, filme pentru copii, precum și materiale informative, pedagogice sau educative. Aici se regăsesc primele filme care au rulat în public, provenind din anul 1895. Toate acestea ilustrează o istorie de film germană veche de peste 100 de ani. Fondul era alcătuit în anul 2002 din circa 11.000 de filme documentare și 20.000 de filme artistice cuprinzând un milion de role de film⁴⁶.

3.7. Centrul memorial dedicat mișcării pentru libertate în istoria germană (*Erinnerungsstätte für die Freiheitsbewegungen in der deutschen Geschichte*)

Ideea înființării unui astfel de centru a avut drept punct de pornire inițiativa președintelui Germaniei Federale, Gustav W. Heinemann, care a semnat în 1974 actul prin care castelul în stil baroc din Rastatt căpăta noua utilitate. Dorința sa exprimată atunci a fost ca prin acest centru anumite mișcări din istoria germană care au pus bazele democrației să fie repuse la locul convenit și să fie conexate prezentului. Alegerea locului nu a fost întâmplătoare. Castelul din Rastatt a jucat un rol central în faza finală a revoluției de la 1848-49. Aici s-a declanșat la 9 mai 1849 revolta militarilor din Baden care au invocat drepturile fundamentale ale poporului german exprimate în decembrie

⁴⁴ Din totalul de petiții înaintate a fost rezolvat, până la începutul anului 2004, un procent de 80%.

⁴⁵ *Das Bundesarchiv. Geschichte*, p. 14-15.

⁴⁶ *Das Bundesarchiv. Dienstleiter*, p. 117.

1848 și s-au declarat în favoarea Constituției elaborate în Paulskirche. Castelul a fost în vara anului 1849 cartierul general al luptătorilor pentru libertate și ultimul lor bastion.

Centrul de la Rastatt și-a stabilit un dublu obiectiv: să prezinte premisele sistemului democratic actual și să se constituie în forum al schimburilor de experiență. Centrul își dorește să ofere vizitatorilor atât cunoștințe de natura culturii generale, cât și informații utile în dezvoltarea culturii politice. Un loc central îl ocupă preocuparea pentru dezvoltarea continuă a expoziției cu caracter permanent, în care arhivaliilor Arhivei Federale le revine o funcție distinctă⁴⁷.

În 1999 a fost deschisă publicului o expoziție permanentă, cu totul inedită sub aspectul concepției. Ea este dedicată în principal tot mișcării pentru libertate și revoluției de la 1848-49. La acestea se adaugă însă o selecție de biografii dedicate exemplelor de împotrivire față de regimul tiranic național-socialist, precum și exemplificării unor mișcări de opoziție față de dictatura de partid a Partidului Socialist Unit din RDG⁴⁸.

Educația elevilor este terenul de muncă pedagogică cel mai important al centrului memorial. Totodată, se pune accent pe informarea vizitatorului solitar, căruia i se pune la dispoziție broșura numită "Centrul memorial în 60 de minute"⁴⁹. Centrul memorial din Rastatt al Arhivei Federale numără anual peste 20.000 de vizitatori⁵⁰. S-a constituit o "Asociație de susținere" (*Förderverein*), care sprijină material munca Centrului. S-a apelat la ajutorul ei pentru procurarea unor mijloace tehnice și accesorii (de pildă, ghiduri auditive sau scaune cu roțile pentru vizitatorii vârstnici)⁵¹.

4. Organisme naționale și contribuții internaționale

Arhiva Federală participă activ în calitate de partener sau de membru în diversele organisme arhivistice existente pe întregul teritoriu al Germaniei. Conducătorii Arhivelor de la nivelul Federației și al landurilor se întrunesc bianual în cadrul "Conferinței referențelor arhivistice", pentru a dezbate problemele și situațiile ivite în domeniul arhivistic. Discuțiile au drept finalitate enunțarea unor recomandări comune. Temele care impun o dezbateră intensivă și temeinică sunt încredințate comisiilor sau grupurilor de lucru constituite special. Arhiva Federală deține președinția în grupa de lucru "Sisteme electronice în justiție și administrație". Este reprezentată, de asemenea, în "Comisia de restaurare", "Comisia de fototehnică" și în grupa de lucru "Arhivele și dreptul".

Specialiștii ai Arhivei Federale ocupă funcții de conducere în grupuri de lucru și subcomisii ale "Comisiei de standardizare" din cadrul Institutului german pentru standardizare (DIN) și în "Comitetul Tehnic 46" al Organizației Internaționale de Standardizare (*International Organization for Standardization*) (ISO) în domeniul

⁴⁷ Henning Pahl, *Neuausrichtung der Bundesarchiv-Erinnerungsstätte in Rastatt*, "Mitteilungen aus dem Bundesarchiv", 2/2006.

⁴⁸ *Das Bundesarchiv. Dienstleiter*, p. 130-131.

⁴⁹ În noiembrie 2006 s-a lansat noul portal de internet al centrului memorial sub adresa www.Wohin-in-Rastatt.de.

⁵⁰ "Vârful" a fost atins în anul 2001, când centrul a fost vizitat de peste 60.000 de persoane, între care foarte multe clase de elevi.

⁵¹ H. Pahl, *op. cit.*

arhivisticii și al administrării actelor. Se deține președinția comisiei de standardizare “Rezistența la îmbătrânire a suporturilor purtătoare de date”, comisie care⁵² se ocupă cu standardizarea în domeniul asigurării trăinicieii suporturilor.

La nivel federal s-a constituit “Uniunea Arhiviștilor Germani” (*Verband deutscher Archivarinnen und Archivare*) (VdA). Uniunea are drept scop promovarea științei arhivistice prin cercetări de specialitate, prin schimburi de experiență și prin cursuri de perfecționare. Anual, uniunea organizează manifestarea numită “Ziua Arhivei germane”, la care sunt prezenți permanent și membri ai Arhivei Federale. Școala de arhivistică de la Marburg este instituția centrală de formare și perfecționare în domeniul învățământului arhivistic intern al Federației și al landurilor. Președintele Arhivei Federale este membru în “Consiliul Școlii de arhivistică”. Totodată Arhiva Federală organizează anual un curs practic de patru săptămâni pentru cursanții Școlii, contribuind în acest mod la formarea lor⁵³.

Imediat după înființarea Arhivei Federale, primul ei director, Georg Winter a solicitat afilierea instituției la Consiliul Internațional al Arhivelor (*International Council on Archives*) (ICA), organism înființat în anul 1948 sub patronajul UNESCO. De atunci, numeroși arhiviști germani au fost prezenți în mod activ în diferite forumuri ale ICA, împărtășind din propria experiență sau profitând ei înșiși din schimburile de experiență. Arhiva Federală a fost gazdă a celui de-al X-lea Congres internațional al Arhivelor, desfășurat în 1984 la Bonn. Cu acea ocazie, președintele Arhivei Federale, Hans Booms a fost ales președinte al ICA pentru un mandat de 4 ani. În prezent, Arhiva Federală este angajată în foruri de specialitate ale ICA, ce se ocupă cu dezbateră și analizarea repercusiunilor pe care societatea informatizată și digitalizarea le au asupra Arhivelor.

În decembrie 2001 a fost încheiată o convenție de colaborare între Arhiva Federală și Muzeul Memorial al Holocaustului din SUA (*United States Holocaust Memorial Museum*), în cadrul căreia un loc central îl ocupă proiectele de microfilmare. Se vizează ușurarea accesului cercetătorilor americani la izvoare privind istoria evreilor europeni în secolul al XX-lea și în special la cele privind istoria Holocaustului. Centrul memorial al holocaustului de la Yad Vashem, mai exact directorul Arhivei muzeului, Yaacov Lazowick a remis Arhivei Federale un exemplar original dactilografiat al listei lui Oscar Schindler, care cuprinde numele a 297 de femei evreice și a 801 bărbați evrei pe care Schindler i-a cerut pentru a fi angajați în fabrica lui de produse emailate din Brännlitz, încercând prin această modalitate să îi salveze de la deportare și implicit de la moarte. Gestul lui Lazowick s-a dorit a fi un semn de recunoaștere a bunelor relații de colaborare, de decenii, dintre Centrul memorial și Arhiva Federală⁵⁴. *Bundesarchiv* a publicat un album intitulat “Victime ale persecuției evreilor în timpul regimului de teroare în Germania, 1939-1945”. De asemenea, au fost elaborate două baze de date prin care se aduce o contribuție esențială la documentarea asupra vieții evreilor în Germania

⁵² Dintre standardele elaborate în această comisie sunt de menționat: “ISO 9706 – Hârtie pentru suporturi scrise și imprimate. Premise pentru asigurarea rezistenței la îmbătrânire” și “DIN V 33901 – Exigențe la păstrarea patrimoniului arhivistic și a celui de bibliotecă”.

⁵³ *Das Bundesarchiv. Dienstleiter*, p. 97-98.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 95-96.

aceleiași perioade. Acestea cuprind în total 410.935 date referitoare la persoane de origine evreiască, date ce stau la dispoziția cercetării.

4.1. Arhive electronice și preocupări pentru digitalizare

Arhiva Federală a conservat primele date digitale în anii 1970. Preocuparea a căpătat un nou avânt în anii '90, când a preluat, după unificare, numeroase fonduri de date din cadrul centrelor de calcul desființate ale fostei RDG. Moștenirea digitală este conservată la serviciul central din Koblenz, prin convertirea ei în formate actuale și prin copierea pe suporturi de stocare moderne. Acest tip de suport arhivistic necesită o recopiere permanentă. În acest scop se utilizează medii magnetice DAT (*Digital Audio Tape*) sau optice, precum CD-ul. Acestea, la rândul lor, se recopiază la un interval de 5 ani pentru a asigura reîmprospătarea informației.

Dezvoltarea sistemului de comunicare și informație electronică în administrația federală a determinat Arhiva Federală să dezvolte o concepție proprie de selectare și arhivare a actelor electronice. Ea și-a prezentat recomandările în acest domeniu în cadrul proiectului "Domea". Principalele provocări ale societății informaționale le reprezintă pentru Arhive un acces simplu la fondurile și informațiile prelucrate și interconectarea informațiilor. În cadrul inițiativei *eGovernment BundOnline* al guvernului federal, Arhiva Federală s-a preocupat de îmbunătățirea prezentării on-line a realizărilor sale din sectorul accesibilizării și pentru punerea la dispoziție prin internet a tuturor informațiilor despre fondurile deținute. Accesibilizarea patrimoniului arhivistic este optimizată cu ajutorul bazei de date concepute pentru patrimoniul scriptic (BASYS-S), pentru film (MAVIS) și cu ajutorul unei baze de date imagistice (*Image-Finder*).

Arhiva Federală a fost coparticipantă într-o comisie de lucru denumită "Concepția de expertiză germano-americană privind accesibilizarea on-line", care a vizat dezvoltarea utilizării internetului în domeniul accesării informației arhivistice. Pe plan intern, specialiști ai Arhivei Federale sunt membri în atelierul de lucru "Arhivarea suporturilor din sistemele digitale", unde se promovează schimbul de experiență prin sesiuni anuale de specialitate și prin contacte permanente⁵⁵.

Cu circa 10 ani în urmă, o strategie pe termen mediu la nivel național al arhivisticii germane a propus ca mai întâi să fie digitalizate listele fondurilor în proporție de 100%, iar în continuare minimum 10% din instrumentele de evidență. Următorul pas propus viza digitalizarea, în scopul prezentării prin internet, a unui procent de 1% din întreg patrimoniul arhivistic⁵⁶. Arhiva Federală a atins o parte dintre aceste obiective. Poate fi consultată prin rețeaua internet lista generală a fondurilor deținute, în număr de 5.200. Acestea conțin *link*-uri care trimit la instrumente de evidență prezentate în mod detaliat, precum și la alte instrumente de informare, cum ar fi, de pildă, baza de date a lăsamintelor, cu 26.000 unități de informație. Mai sunt accesibile, printre altele, portalul arhivelor SED, cu o privire generală asupra fondurilor SED din 13 Arhive de stat de pe teritoriul german. Au fost publicate pe internet și pot fi consultate on-line 500 de

⁵⁵ *Ibidem*, p. 103.

⁵⁶ *Bundesarchiv* posedă aprox. 300 km. l. de arhivă. Procentul de 1% înseamnă, așadar, 30 milioane de file. Digitalizarea lor pretinde asigurarea unei sume de 75 milioane euro, sumă care include asigurarea condițiilor tehnice și costurile de personal.

instrumente de evidență ce cuprind circa 500.000 u. a. La digitalizarea instrumentelor de evidență se aplică standarde internaționale pentru a ușura schimbul între sisteme și integrarea propriilor prezentări în portaluri care depășesc domeniul arhivisticii.

Arhiva Federală a fost implicată într-un proiect ce s-a derulat pe parcursul a trei ani și al cărui scop a constat în dezvoltarea și testarea unor metode care să permită convertirea automată a instrumentelor de evidență întocmite în format analog sau în format text⁵⁷.

Pe parcursul proiectului, au fost convertite 113 instrumente de evidență cu text dactilografiat, ce au totalizat 11.620 pagini și au cuprins 57.929 u. a. menționate. Retroconversia unui asemenea tip de instrument de evidență a necesitat 10 ore de lucru pentru 100 de pagini. S-a experimentat, de asemenea, convertirea în format digital a 33 de instrumente de evidență cu text scris cu un total de 7553 pagini și 14.772 u. a. menționate. În acest caz, timpul necesar convertirii propriu-zise s-a redus în medie la 3,8 ore pentru 100 de pagini. În schimb, s-a constatat că în cazul instrumentelor de evidență manuscrise o procedură automatizată deplină nu este posibilă, întrucât nu există încă un soft OCR capabil să recunoască textele manuscrise într-o pondere corespunzătoare⁵⁸.

O concluzie se desprinde de la sine. Plastic și simplu spus, *Bundesarchiv* este o instituție care funcționează. Acest caz poate reprezenta un model de management arhivistic, care să conducă spre o abordare arhivistică modernă și care să asigure obiectivarea misiunii arhivistice.

Peter Moldovan

Masa rotundă *A fost odată primăvara... Praga 1968*

Deși nu am participat la evenimentul în cauză, avantajul existenței unei înregistrări video mi-a permis, deși tardiv, să iau parte indirect la cele petrecute în data de 29 noiembrie 2008 la sediul Arhivelor Naționale, anume la masa rotundă intitulată *A fost odată primăvara... Praga 1968*, care, alături de vernisarea expoziției de carte străină veche din data de 30 noiembrie, au marcat sărbătorirea a 178 de ani de la înființarea acestei instituții.

Au participat, printre alții, Dorin Dobrinu (Arhivele Naționale), Dragoș Petrescu (Consiliul Național pentru Studiarea Arhivelor Securității), Alina Pavelescu (DANIC), Cristian Vasile (Institutul de istorie "Nicolae Iorga"), Gabriel Catalan și Mircea Stănescu (ambii, arhiviști în cadrul Serviciului Arhive Contemporane).

Dezbaterea nu a avut aspectul unei simple evocări a evenimentelor, ci a subsumat o interogare constantă a contextului, cauzelor și urmărilor pe termen lung ale "Primăverii" de la Praga. De asemenea, identificarea motivelor pentru care România a avut o anumită poziție, stabilirea caracteristicilor politice interne din acel moment și a

⁵⁷ Proiectul a beneficiat de un buget aprobat de 500.000 euro pentru personal și logistică.

⁵⁸ Matthias Meusch, *Das DFG-Projekt "Entwicklung und Werkzeuge zur Retrokonversion archivischer Findmittel". Ergebnisse und Perspektiven*, "Der Archivar", 55/2002, p. 111-117.